

Les entitats socials en l'aprenentatge servei

Blanca Romañá

blanca.rgc@gmail.com

Laura Campo¹

Laura.campo@solcnou.es

Centre Promotor d'Aprenentatge Servei, Espanya

Resum

El text que es presenta vol fer una reflexió sobre les entitats socials en els projectes d'aprenentatge servei. Es descriu el paper i el rol de les entitats en l'aprenentatge servei. Aquest tipus de projectes han estat palanques de canvi per a les entitats socials que han anat canviant la seva dimensió educativa i el seu paper en aquestes propostes. Però a més, implicar-se i/o impulsar projectes d'aprenentatge servei ha suposat una autèntica transformació en les organitzacions i en la manera d'adreçar-se als i les joves. També es proposen claus per acompanyar a les entitats en la construcció de propostes de qualitat. De manera sintetitzada, es donen orientacions sobre la importància de fomentar el coneixement de les entitats sobre propostes existents; sobre adaptar la realitat

¹ Les autores han treballat amb la Laura Rubio els darrers anys i han acompanyat a les entitats en diverses ocasions. La Laura Rubio i la Laura Campo han acompanyat, sobretot, entitats de l'àmbit de la justícia global. També han compartit múltiples espais de reflexió i aprenentatge. La primera part del text és el resultat d'un seminari que es va realitzar a l'ICE de la Universitat de Barcelona i que no ha estat publicat fins ara (ens va quedar pendent fer-ho). La Laura Rubio i la Blanca Romañá han acompanyat entitats vinculades al Consell d'Innovació Pedagògica de Barcelona. Han dut a terme diversos seminaris i han treballat de la mà de moltes entitats. Aquest text és una oportunitat d'escriure sobre el tema que, acadèmicament parlant, ha acompanyat la Laura en els darrers anys. La Laura ha liderat tots aquests processos i nosaltres hem après molt amb ella. Gràcies, Laura.

de l'entitat als projectes (i viceversa), treballar amb agents del territori o generar xarxa, entre altres. Es considera que els punts esmentats són essencials per a poder facilitar la implicació de les entitats en l'aprenentatge servei. El text és fruit de la reflexió sorgida amb l'acompanyament a diverses entitats socials que han començat, impulsat o participat en projectes d'aprenentatge servei. Han estat anys de treball amb les entitats, reunions, seminaris i espais de reflexió que ha liderat, en la majoria de casos, la Laura Rubio.

Paraules clau

Aprenentatge servei, entitats socials, partenariat, xarxa, territori.

Recibido: 28/VI/2022

Aceptado: 19/XI/2022

Publicado: 29/XII/2022

© 2022 Las autoras. Este artículo es de acceso abierto sujeto a la licencia Reconocimiento 4.0 Internacional de Creative Commons, la cual permite utilizar, distribuir y reproducir por cualquier medio sin restricciones siempre que se cite adecuadamente la obra original. Para ver una copia de esta licencia, visite <https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>

Social entities in Service-Learning

Abstract

This text seeks to reflect on social entities in Service-Learning projects. It describes the role of Service-Learning in social entities as leverage for change since it has enabled entities to change their educational dimension and role. In addition, involvement in or promotion of Service-Learning projects has led to a genuine transformation in organisations and their approach to young people. Keys to accompanying entities in developing quality proposals are suggested. Guidance is provided on the importance of fostering the entities' knowledge of existing bids, adapting the entity's reality to the projects (and vice versa), and collaborating with agents in the territory or networking, among others. The mentioned points are essential to facilitate the entities' involvement in Service-Learning.

Keywords

Service-Learning, social entities, partnership, network, territory.

Las entidades sociales en el aprendizaje-servicio

Resumen

El texto que se presenta quiere hacer una reflexión sobre las entidades sociales en los proyectos de aprendizaje servicio. Se describe el papel y el rol de las entidades en el aprendizaje-servicio. Este tipo de proyectos han sido palancas de cambio para las entidades sociales que han ido cambiando su dimensión educativa y su papel en estas propuestas. Pero, además, implicarse y/o impulsar proyectos de aprendizaje-servicio ha supuesto una auténtica transformación en las organizaciones y en la manera de dirigirse a los y las jóvenes. También se proponen claves para acompañar a las entidades en la construcción de propuestas de calidad. De manera sintetizada, se dan orientaciones sobre la importancia de fomentar conocimientos en las entidades sobre propuestas existentes; sobre adaptar la realidad de la entidad a los proyectos (y viceversa), para trabajar con agentes del territorio o generar redes, entre otros. Se considera que los puntos mencionados son esenciales para poder facilitar la implicación de las entidades en el aprendizaje-servicio. El texto es fruto de la reflexión surgida con el acompañamiento de diversas entidades sociales que han empezado, impulsado o participado en proyectos de aprendizaje-servicio. Han sido años de trabajo con las entidades, reuniones, seminarios y espacios de reflexión que ha liderado, en la mayoría de los casos, Laura Rubio.

Palabras clave

Aprendizaje-servicio, entidades sociales, partenariado, redes, territorio.

Introducció

Les entitats socials són imprescindibles en la majoria de projectes d'aprenentatge servei. Quin és el seu rol més habitual? Com treballen? Què suposa per a les entitats impulsar o implicar-se en un projecte d'aprenentatge servei? A continuació el text exposa algunes reflexions que intenten donar resposta a aquestes preguntes i es proposen idees per ajudar les entitats a recórrer aquest procés transformador que afecta a missions, visions i organitzacions de les entitats.

1. El paper de les entitats socials en l'aprenentatge servei

En els darrers anys les entitats han pres un paper molt rellevant en els projectes d'aprenentatge servei. Tradicionalment, es considera que les entitats socials han estat espais on dur a terme el servei però cada cop més el rol de les entitats està canviant. A més, cal tenir en compte que quan es parla d'entitats socials es fa en un sentit ampli i s'inclouen ONGs, entitats culturals, alguns serveis de l'administració pública, entitats d'ajut els altres, etc.

Les entitats socials i els centres educatius han anat trobant la manera de fer aliances, d'*entrellaçar-se*, des d'una posició d'horitzontalitat, per recórrer els projectes d'aprenentatge servei un al costat de l'altre. La idea de partida és la de fer camí junts i construir quelcom compartit. En aquest sentit, el reconeixement i la construcció d'un projecte comú van de la mà. Tant centre educatiu com entitat reconeixen a l'altre com imprescindible i valoren totes les seves fortaleces per treballar conjuntament.

En general, en els projectes d'aprenentatge servei ni les entitats socials ni els centres educatius poden dur a terme el projecte en solitari. De fet, sovint incloure entitats socials en el projecte d'aprenentatge servei augmenta el valor qualitatiu del projecte perquè contribueix a significar la dimensió educativa dels agents implicats.

El rol de les entitats socials en els projectes d'aprenentatge servei pot ser divers i depèn de qui lidera el projecte, com comença, qui participa, etc. A continuació, es proposen algunes possibilitats:

- *L'entitat ofereix un espai de servei.* En aquest cas, l'entitat és receptora d'un servei. Així l'entitat aporta, defineix o concreta les necessitats sobre les quals treballar i permet dur a terme el servei. En aquest context, tot i que l'entitat té un sentit educatiu, pot no ser-ne de tot conscient. Per exemple, quan un grup de joves dinamitza un espai lúdic a una residència de persones grans, l'entitat podria tenir un sentit educatiu informal.
- *L'entitat ofereix un motiu o espai de servei i és formadora o experta.* En aquest cas, el lideratge pot ser del centre educatiu o de l'entitat indistintament. Aquest model suposa una major implicació perquè entitat i centre es busquen per treballar de manera conjunta. L'entitat aporta un coneixement específic que complementa el currículum i, a més, ajuda en la concreció del motiu o l'acció del servei. L'entitat entra a l'aula, treballa amb el professorat i busca vinculacions curriculars. En aquesta ocasió, l'entitat reconeix i materialitza des del primer moment la seva dimensió educativa. Un exemple d'aquest model és el reconegut projecte de Donació de sang impulsat pel Banc de Sang i Teixits de Catalunya. Tal com ha passat amb l'exemple que es menciona, en aquests casos els projectes es poden convertir fàcilment en propostes replicables.
- *El projecte vincula dues entitats: una de formadora i una d'acció en el territori.* En aquest cas el lideratge pot ser del centre o de l'entitat, o també pot ser un lideratge compartit. Es vinculen diverses entitats i s'aconsegueix treballar a nivell de territori. En aquest cas, el centre educatiu i l'entitat formadora es busquen mútuament i es relacionen també amb una segona entitat. L'entitat formadora aporta coneixement específic que complementa el currículum i el motiu de l'acció mentre que l'entitat d'acció concreta el servei, l'espai i el moment.

Fins aquí s'han exposat alguns rols possibles de les entitats socials en els projectes d'aprenentatge servei. La darrera proposta pot tenir altres configuracions: per

exemple, que una entitat tingui un rol tècnic; que una entitat faci de coordinadora d'altres; etc. Les entitats que participen en projectes d'aprenentatge servei, tinguin un rol o altre, es transformen. El fet de participar en projectes d'aquest tipus ha fet que les entitats prenguin un altre rol, sovint diferent del que havien fet fins el moment. En primer lloc, destaca el paper educatiu de les entitats. Tot fent projectes d'aprenentatge servei, el paper educatiu de les entitats es (re)dimensiona. En algunes ocasions s'inicia o en d'altres es reforça.

En segon lloc, les entitats s'empoderen per a treballar amb els centres educatius. En aquest sentit, tenen l'oportunitat de millorar el seu propi autoconcepte com a entitats rellevants i imprescindibles en els projectes educatius en el mateix nivell que els centres. En tercer lloc, impulsar o desenvolupar projectes d'aprenentatge servei fa adonar-se de la necessitat de comptar amb recursos personals específics. Així, hi ha entitats que han reforçat o creat comissions d'educació per a cobrir les necessitats d'aquests projectes.

També hi ha entitats que han incorporat l'aprenentatge servei en altres projectes. D'aquesta manera la proposta educativa ha anat impregnant altres projectes de la mateixa entitat i, poc a poc, va esdevenint part del projecte i la identitat de l'entitat social. A més, les entitats valoren més la qualitat que la quantitat de les intervencions. Per exemple, hi ha entitats que per a sensibilitzar a la població feien propostes de conferències i en podien fer un gran nombre. Al fer propostes d'aprenentatge servei, habitualment, poden fer menys intervencions però el seu impacte en la població és major. Finalment, es destaca el rol més directe i més sòlid que es té amb els i les joves.

2. Claus per acompanyar les entitats socials

Com a facilitadores d'espais per a formar entitats socials en la metodologia d'aprenentatge servei i acompanyar la creació de projectes de una manera pràctica -creant espais per a que centres educatius i entitats es trobin-, s'ha pogut identificar les claus per acompanyar les entitats socials per a impulsar projectes d'aprenentatge servei. A continuació se'n destaquen els punts essencials.

- Fomentar el coneixement i la inspiració. Una de les primeres accions per a poder acompanyar les entitats socials a l'hora d'implementar els projectes d'aprenentatge servei és inspirar-les. Actualment hi ha moltes experiències recollides en guies, documents o material videogràfic que mostren una diversitat de projectes d'aprenentatge servei que es poden dur a terme. Fomentar l'accés a aquesta documentació, facilitar espais de diàleg sobre els projectes ja realitzats permet que cada entitat pugui començar a projectar-se i pensar com desenvolupar un projecte d'aprenentatge servei. Aquests espais permeten, com esmenta Laura Rubio (2021), a les organitzacions pensar sobre el paper de la seva entitat però també sobre els diferents rols que poden desenvolupar en els projectes d'aprenentatge servei.
- Mantenir una mirada oberta. El món de les entitats socials és molt divers. Cada organització té unes dimensions específiques, uns objectius particulars i un funcionament únic. Per tant, és clau ser conscient que les respostes a les qüestions que l'entitat plantegi han de ser individualitzades i partir de la realitat organitzativa de l'entitat en qüestió. Aquesta mateixa diversitat entre les entitats pot ser molt enriquidora i, per tant, fomentar espais de trobada en els que les entitats puguin intercanviar coneixements, dubtes i experiències és una de les claus per motivar a les persones implicades i poder mostrar que no hi ha una manera única d'apropar-se a un projecte d'aprenentatge servei.
- Identificar referents i acompanyar una possible reorganització de l'àrea d'educació de l'entitat. Com a persones acompanyants, és important ser conscient que iniciar-se en l'aprenentatge servei pot ser un detonant d'una progressiva reorganització de l'àrea d'educació de la mateixa entitat. Per aquest motiu, és clau identificar persones entusiastes dins la organització que puguin impulsar aquests canvis i acompanyar-los en el procés.
- Ser flexibles amb els temps i fomentar la confiança i el reconeixement mutu entre les entitats, els centres educatius i altres agents de l'entorn. L'aprenentatge servei permet reforçar el vincle amb les escoles i altres agents, promovent el treball en xarxa. El què implica, però, és que l'entitat ha de sortir progressivament del seu espai de "confort" i obrir-se, confiar

en la coresponsabilitat que implica construir un projecte conjuntament amb altres agents del territori. Com ja s'esmentava anteriorment, cada organització evoluciona al seu ritme. En aquest sentit és important poder treballar junt amb les persones implicades un procés de flexibilització intern: en treballar un projecte d'aprenentatge servei, cal poder-se adaptar a les estructures i temps d'altres agents educatius com les escoles o els espais educatius de lleure. Aquest encaix de temps es podrà dur a terme si s'obren espais periòdics per a poder dialogar, pactar i enriquir-se mútuament. Finalment, per a poder garantir la cobertura de les persones participants i recollir el projecte de col·laboració és important ajudar a l'entitat a fer un conveni entre aquesta i el centre educatiu. Així mateix, és necessari acompanyar l'entitat en la incorporació del procés del projecte en el seu pla de treball general.

- Identificar els espais on es difon i es dona suport a l'aprenentatge servei i fomentar que les entitats hi participin. En cada territori existeixen espais específics per al treball col·lectiu dels processos tant d'aprenentatge com de implementació de projectes d'aprenentatge servei. En el cas de Barcelona, per exemple, gràcies a la voluntat del Consell d'Innovació Pedagògica, als Centres de Recursos Pedagògics de la ciutat i a la Direcció de Justícia Global i Cooperació Internacional de l'Ajuntament de Barcelona s'han creat diverses aliances que han fet que es multipliquin els espais a on les entitats poden aprendre o implementar projectes acompanyats. A més a més, s'han generat subvencions específiques per a projectes d'aprenentatge servei, element indispensable per a que les entitats puguin dur a terme els seus projectes.
- Acompanyar els reptes econòmics que pugui comportar el projecte. Cada entitat té les seves particularitats i també la seva capacitat econòmica. La persona que acompanya el desenvolupament d'un projecte ha de poder valorar, junt amb l'entitat, quins recursos econòmics es tenen i poder adaptar el projecte a la realitat de la organització. Gràcies a que els projectes d'aprenentatge servei poden ser de moltes mides, la persona acompanyant podrà orientar l'entitat per a organitzar la proposta d'una manera que sigui realista. Es més, poder ajudar a identificar possibles

finançaments pot ser de molta ajuda per a l'entitat que desenvolupi un projecte.

- **Mantenir una actitud positiva.** Malgrat que aquest punt sembli innecessari, es considera que és cabdal recordar que aventurar-se en un nou món, com fan les entitats quan aposten en l'aprenentatge servei, és un signe de valentia, a on les entitats poden sentir que s'arrisquen: cada canvi comporta certes resistències.

Per això un cop es puguin reconèixer els reptes de l'entitat amb qui es treballa, és necessari mantenir una mirada oberta i positiva al llarg del procés i transmetre confiança. És doncs fonamental recordar-li periòdicament a l'entitat la importància del seu rol com a agent educador de la ciutat o poble en el que estigui actuant, poder-li mostrar com a diferents espais de la comunitat global d'ApS s'està avançant en una mateixa direcció. Com destaca Laura Rubio (2021) a la base dels projectes d'aprenentatge servei s'hi identifiquen els valors educatius comuns de participació, convivència i ciutadania que també doten de sentit formatiu el conjunt de la ciutat com a mitjà educador.

3. Conclusió

Amb aquest text s'espera haver pogut aportar, de manera resumida, una mirada cap al paper clau que tenen les entitats socials en la creació de projectes d'aprenentatge servei de qualitat. Primer s'ha emfatitzat com a element essencial la importància de considerar la diversitat de estructures i funcionaments de cada entitat. En aquest sentit, s'ha destacat, el paper de les entitats en els projectes pot ser divers i dependrà de diferents factors. A continuació, s'ha observat com participar en un projecte d'aprenentatge servei les transforma, en molts casos genera un procés d'ampliació i reformulació del projecte educatiu de l'entitat. A més a més, està demostrat que desenvolupant els projectes l'impacte en la població és més sostenible en el temps. A la segona part, per tal de destacar claus pràctiques per a acompanyar aquests projectes, s'han descrit els elements importants a tenir en compte a l'hora d'apropar-se a una entitat i caminar junt amb ella en aquest procés creatiu i innovador que és realitzar un projecte d'aprenentatge servei.

A futur, i donada la natura heterogènia de les entitats, es valora com a imprescindible anar recopilant per escrit les experiències realitzades. Així, es podrà ampliar, entre totes, el coneixement sobre les potencialitats d'aquests agents imprescindibles que son les entitats en aquest camí comú que tenen els diferents actors del territori per a construir un entorn educador de qualitat per a tothom.

Referències

- Barbeito Thonon, C., Massip Bonet, C., Flores, M. i Egea Andrés, A. (2018). *Competències per transformar el món: Cap a una educació crítica i per a la justícia global a l'escola*. Graó.
- Bebbington, A. J. (2007). Introduction: Can NGOs make a difference. The challenge of development alternatives. In S. Hickey, and D. C. Mitlin. (Eds.), *Can NGO's make a difference?: The Challenge of Development Alternatives*. Zed Books.
- Esquirol J. M. (2018). *La resistencia íntima: Ensayo de una filosofía de la proximidad*. Editorial Acanalado.
- Martín, X.; Puig, J.; Rubio, L.; Gijón, M.; López-Dóriga, M.; Bär, B.; Calvet, J.; Palos, J. y Graell, M. (2018). Introducción ¿Cómo difundir el aprendizaje-servicio? *RIDAS, Revista Iberoamericana de Aprendizaje-Servicio*, 6, 2-5. DOI10.1344/RIDAS2018.6.2
- Mominó, J.M. (2020). *Orientacions per a la reflexió educativa en xarxa*. Col·lecció Eines, Consell d'Innovació Pedagògica de Barcelona.
- Nussbaum, M. C. 1. (2011). *Creating capabilities: the human development approach*. Harvard University Press.
- Rubio, L. i Romañá, B. (2021). *El potencial transformador de les entitats*. Col·lecció Eines, Consell d'Innovació Pedagògica de Barcelona.